

mâcim Savaşı'nda İbnü'l-Eş'as Haccâc'a yenilince kaçıp kurtuldu; fakat aralarında A'şâ'nın da bulunduğu bazı taraftarları esir düştü. Haccâc ona kendisi hakkındaki hicviyelerini hatırlattığı zaman başışlanma ümidiyle irticâlen bir metkiye söylediyse de canını kurtaramadı ve 702 yılında öldürüldü.

Sade bir üslûba sahip olan A'şâ kahrâmanlık, hiciv, gazel ve hikemiyyat gibi değişik konularda şiirler söyledi. Bu şiirlerde katıldığı savaşları, esirlikteki hayatını ve başından geçen olayları dile getirdi. Bu sebeple şiirlerinde zamanın siyasî ve dinî akımları açıkça görülmektedir. Bazı dâimîler klasik Arap şiiri tarzına bağlılığı sebebiyle onu takdir ederler.

Asmaî tarafından şiirlerinin bir divan halinde toplandığı rivayet edilmekle beraber (bk. Sezgin, II, 345) bu divanın günümüze kadar gelip gelmediği henüz bilinmemektedir. Ancak R. Geyer, *el-Eğâni* ve diğer bazı kaynaklardaki bir kısım kıtalarını ve on beş uzun kasidesini bir araya getirerek A'şâ lakablı diğer şairlerin şiirleriyle birlikte *The Dîwân of al-A'shâ* adıyla Londra'da yayımladı (1928). Hasan İsa Ebû Yâsin ise *Dîvânü A'shâ Hemdân ve aḥbâruḥ* adlı çalışmasında onun daha fazla şiirini tesbit etti.

BİBLİYOGRAFYA :

Hasan İsa Ebû Yâsin, *Dîvânü A'shâ Hemdân ve aḥbâruḥ*, Riyad 1403/1983; Âmidî, *el-Mu'telif ve'l-muhtelif* (nşr. Krenkow), Beyrut 1402/1982, s. 14-15; Mes'ûdî, *Mürûc'ü'z-zeheb* (Abdülhamîd), III, 162-163; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, VI, 33-62; Zehebî, *A'lâmü'n-nübe-lâ*, IV, 185; Şevki Dayf, *Târîḫü'l-edeb*, II, 332-335; Sezgin, *GAS*, II, 345; Abdülvehhâb es-Sâbûnî, *Şu'arâ' ve devâvîn*, Beyrut 1978, s. 47-50; Blachère, *Târîḫü'l-edeb*, s. 608-611; Ömer Ferûh, *Târîḫü'l-edeb*, I, 482-486; Ömer Rıza Doğrul, "A'shâ Hemdân", *İTA*, I, 586; "A'shâ Hamdân", *İA*, I, 695; A. J. Wensinck — [G. E. von Grunbaum], "A'shâ Hamdân", *El'2* (Fr.), I, 711.

HULÛSİ KILIÇ

AŞAR

(bk. ÖŞÜR).

AŞÇI İBRÂHİM DEDE MECMUASI

Derviş Aşçı İbrâhim Dede'nin
(ö. 1906'dan sonra)

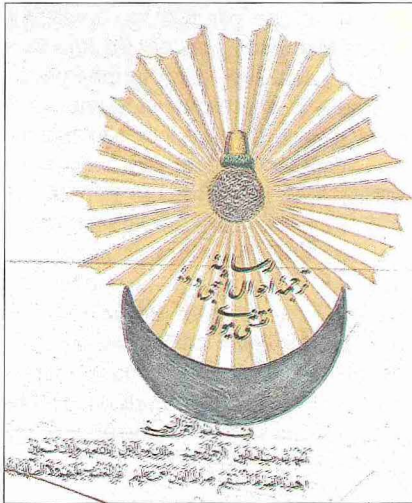
XIX. yüzyılın sonlarında
kaleme almaya başladığı hâtırat ve
seyahatnâme türündeki eseri.

Aşçı İbrâhim Dede 1828'de İstanbul Kandilli'de dünyaya geldi. Süleymaniye Rüşdiyesi'ni bitirdikten sonra Rûznâmçe Kalemî'nde memuriyet hayatına atıl-

dı (1846). Yirmi yaşında iken Kasımpaşa Mevlevîhanesi'ne devam etmeye başladı ve bir süre sonra Mevlevîliğe intisap ederek çile çıkardı. 1855 yılında Dördüncü Ordu *rûznâmçe** ciliği göreviyle Erzurum'a gitti. Erzincan'da Nakşî-Hâlîdî şeyhlerinden Terzi Baba unvanıyla tanınan Hayyat Vehbî'nin halifesi Şeyh Fehmi Efendi'ye intisap ederek Hâlidîyye tarikatına girdi. 1860'ta hilâfet ve icâzet aldı. 1867'de kendisine Aşçı Dede unvanı verildi. 1871'de memuriyetten istifa ederek İstanbul'a dönen Aşçı Dede aynı yıl Derviş Paşa'nın Şam'daki çiftliğine nâzır oldu. Bir süre sonra tekrar memurluğa dönmek isteyince Beşinci Ordu redif* yoklamaclığı göreviyle yine Şam'a tayin edildi (1875). 1884'te İkinci Ordu Dördüncü Şube müdürü olarak Edirne'ye gitti. 1889'da Edirne Mevlevîhanesi şeyhi Hacı Ali Efendi'den *sikke** ve *destar** giydi. 1904'te emekliye ayrıldı ve İstanbul'a dönerek doğum yeri olan Kandilli'ye yerleşti. Aşçı Dede'nin *Mecmua*'nın sonunda yer alan otobiyografisinden 1906 yılında hayatta olduğu anlaşılmaktaysa da ölüm tarihi ve mezarı belli değildir.

Tek nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde (TY, nr. 78-80) bulunan *Aşçı İbrâhim Dede Mecmuası*, 2000 sayfa aşan üç büyük ciltten (I. c. 660 sayfa; II. c. 617 sayfa; III. c. 840 sayfa) meydana gelmektedir. Müellif Edirne'de bulunduğu yıllarda kaleme almaya başladığı hâtıralarının bir kısmını emekliye ayrılmadan bir süre önce maiyetindeki

Aşçı İbrâhim Dede Mecmuası'nın unvan sayfası
(İÜ Ktp., TY, nr. 78)

memurlardan birine temize çektiirmiş, bazı yerlerini de şifâhen dikte etmiştir. Eser klasik bir hâtırat niteliğinde olmayıp tasavvufî bilgilerle hâtıralar iç içe yer almaktadır. Meselâ I. cildin ilk sayfaları bir tasavvuf kitabı niteliğindedir. Aşçı Dede bu sayfalarda hakikat-i Muhammediyye, ma'rîfetullah, peygamber ve velîlerin vasıfları ve ahlâkı, insân-ı kâmil, fenâ fillâh makamı gibi meseleler üzerinde durur. Bir giriş mahiyetini taşıyan bu kısımdan sonra doğumundan ve ailesinden başlayarak otobiyografisini anlatmaya başlar. Bundan sonraki sayfalarda hâtırat ve tasavvuf birlikte yer alır: Babası, büyük babası, Şehzadebaşı'nda mektebe gidişi, aşkın tarifi, evlenmesi, Mevlevîliğe intisabı, semâ çikarması, semâ hakkında bilgiler, levâke sırrı, Bâyezîd-i Bistâmî'nin şathîyesi, arş, kürsî vb. yaklaşık 200 sayfa tutan bu bilgilerden sonra tekrar hâtıralara dönlür. Yazımı Zilhicce 1317'de (Nisan 1900) tamamlanan I. cilt, Erzincanlı Seyyid Fehmi Efendi'nin ölümünün (1298/1881) anlatıldığı bölümle sona erer. Aynı şekilde devam eden II. cilt Rebülâhîr 1318'de (Ağustos 1900), III. cilt ise 1322'de (1904) tamamlanmıştır.

Aşçı İbrâhim Dede Mecmuası, XIX. yüzyılda yaşayan bir dervişin hâtıralarını ihtiva eden eser olmaktan öte o dönemdeki Osmanlı toplumu hayatını çok geniş açıdan yansıtan bir ayna gibidir. İstanbul'daki tekke ve tasavvuf hayatını anlatan sayfalardan yine İstanbul'dan Erzincan ve Erzurum'a, oradan Şam ve Hicaz'a, Hicaz'dan Edirne'ye kadar bütün ülke coğrafyası gözler önüne serilmektedir. Eser bu bakımdan bir seyahatnâme olarak da nitelendirilebilir. Tasavvuf merkez olmak üzere bürokratik hayat, askerî ve siyasî tarih, edebiyat tarihi ve sosyoloji bakımından çok canlı gözlemlere dayanan eserin Osmanlılar'ın son döneminde yaşayan orta seviyede bir memur tarafından kaleme alınmış olması da ayrıca dikkat çekicidir.

Taşıdığı öneme karşılık Türkiye'de pek tanınmayan ve ilmî araştırmalarda kullanılmayan *Aşçı İbrâhim Dede Mecmuası* üzerinde Almanya'da Marie Luise Bremer tarafından *Die Memoiren des türkischen Derwischs Aşçı Dede İbrâhîm* adıyla bir doktora çalışması yapılmıştır (Bonn Philosophisches Fakultät, 1959). Reşat Ekrem Koçu eserin 125 sayfalık bir özetini hazırlayarak, *Geçen Asrın Aydınlatan Kıymetli Vesikalardan Bir Eser: Hâtıralar. Aşçı Dede İbrahim başlığıyla yayımlamıştır* (İstanbul 1960).

BİBLİYOGRAFYA :

Aşçı İbrâhim Dede Mecmuası, İÜ Ktp., TY, nr. 78-80, I-III; Carter V. Findley, "Social Dimensions of the Dervish Life, as Seen in the Memoirs of Aşçı Dede Halil İbrahim", *Economie et Sociétés dans l'Empire Ottoman, fin du XVIIIe-début du XXe siècle* (ed. J. L. Bacqué Grammont — P. Dumont), Paris 1983, s. 129-149; B. Lewis, "Marie Luise Bremer: Die Memoiren des türkischen Derwischs Aşçı Dede İbrâhim", *BSOAS*, XXIV (1961), s. 589; M. L. van Ess — Bremer, "Fehmi", *EI²* (İng.), II, 878-879.

NİHAT AZAMAT

AŞERE

(القرات العشر)

Meşhur on kıraat imamına
nisbet edilen kıraatler
ve bunları konu alan ilim dalı için
kullanılan bir terim
(bk. KIRAAT).

AŞERE-i MÜBEŞŞERE

(الشرة البشرة)

Hız. Peygamber tarafından
cennete girecekleri daha hayatta iken
kendilerine müjdelenen on sahâbî.

Kaynaklarda "el-aşeretü'l-mübeşşere", "el-mübeşşerün bi'l-cenne", "el-aşeretü'l-meşhûdû lehüm bi'l-cenne" gibi ifadelerle anılan bu on sahâbî Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. Avvâm, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebû Vakkâs, Ebû Ubeyde b. Cerrâh ve Saîd b. Zeyd'dir. Ashaptan Saîd b. Zeyd'in bir rivayetinde bu on kişiden Ebû Ubeyde b. Cerrâh yerine Abdullah b. Mes'ûd zikredilmiştir (İbn Abdülber, II, 318). Abîde es-Selmânî'den gelen benzer bir rivayeti de Zehebî kaydetmektedir (*Ma'rifetü'l-kurrâ*, I, 34). Ancak Zehebî'nin bu eserinin 1969'da Kahire'de yapılan baskısında yer alan bu rivayetin, gerek 1404'te yapılan Beyrut baskısında gerekse incelenen Paris, Berlin ve İstanbul kütüphanelerindeki yazma nüshalarında eksik olarak yer aldığı, İbn Mes'ûd'un cennetle müjdelendiği belirtildikten sonra Ebû Ubeyde yerine aşere-i mübeşşere içinde onun bulunduğundan söz edilmediği görülmüştür. Rivayetteki bu değişikliğin, eserin Kahire baskısında esas alınan ve inceleme imkânı bulunamayan Kahire (Dârü'l-kütübi'l-kavmiyye Ktp.) nüshasında yer aldığı anlaşılmaktadır. Hadislerde cennetlik oldukları topluca haber verilen bu sahâbilerden başka Hz. Hatice, Abdullah b.

Ömer, Abdullah b. Selâm gibi münferit olarak cennetle müjdelenenler de vardır.

Aşere-i mübeşşerenin bazı ortak vasıfları şunlardır: 1. Tamamı ilk müslümanlardan olan bu on sahâbî Hz. Peygamber'e ve İslâm'a büyük yardımlarda bulunmuşlardır. 2. Kureys kabilesine mensup olup nesepleri Hz. Peygamber'in nesebiyle birleşmektedir. Bu sebeple, "aşere-i mübeşşere" ifadesini "Kureys'ten cennetle müjdelenmiş on kişi" olarak anlamak daha doğru olacaktır. Nitekim konuya ait rivayetlerde de "aşeretün min Kureysin fi'l-cenne" kayıtlarına rastlanmaktadır. 3. Bedir Savaşı'na ve Bey'atürrıdvân'a katılmışlardır. Bey'atürrıdvân'da bulunamayan Hz. Osman adına bizzat Hz. Peygamber iki elini birbirine kavuşturarak biat etmiş, onu da biata katılanlardan saymıştır. 4. Allah'ı ve Resulü'nü sevdikleri bizzat Hz. Peygamber tarafından açıklanmıştır. 5. Allah yolunda yakınlarına karşı savaşmaktan çekinmemişlerdir. Nitekim Mücâdile süresinin, "Allah'a ve ahiret gününe inanan bir toplumun babaları, oğulları, kardeşleri, akrabaları bile olsa, Allah'a ve Peygamber'e karşı gelenlere sevgi beslediklerini göremezsin" meâlindeki 22. âyetinin aşere-i mübeşşereye dahil ashap hakkında nâzil olduğuna dair bazı rivayet ve yorumlar bulunmaktadır.

Aşere-i mübeşşerenin İslâmiyet'teki seçkin yerini dikkate alan İslâm bilgileri, ilmi tasnif ve değerlendirmelerde ilk sırayı hemen daima bunlara ayırmışlardır. Ahmed b. Hanbel *el-Müsned*'ine aşere-i mübeşşerenin rivayet ettiği hadislerle başlamıştır. Taberânî'nin *el-Mu'cemül-kebir* ve Ebû Nuaym el-İsfahânî'nin *Hilyetü'l-evliyâ* adlı eserlerinde de aynı sıralama görülmektedir. Aşere-i mübeşşerenin hepsiyle görüşüp onlardan hadis rivayet edenler tâbiîlerin birinci tabakası olarak kabul edilmiştir. Aşere-i mübeşşere, İslâmî literatürde sahâbîlere ait eserlerin dışında müstakil eserlere de konu teşkil etmiştir. Muhibbuddin et-Taberî'nin, İstanbul kütüphanelerinde birçok yazma nüshası bulunan ve ayrıca basılmış da olan (I-II, Kahire 1327; I-IV, Beyrut 1405/1984) *er-Riyâzü'n-naẓire fî menâkıbi'l-âşere*'si, Hâkim en-Nisâbü'rî'nin *Fezâ'ilü'l-âşere*'si, Burhâneddin İbrâhim b. Abdurrahman el-Fezârî'nin *Fezâ'ilü'l-âşeretü'l-mübeşşere*'si ve Zeynüddin Ömer b. Ahmed eş-Şemmâ'nın *ed-Dürerü'l-mültekât*'ı aşere-i mübeşşereye dair yazılmış müstakil eserlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 187-188; IV, 355, 356, 381; Bu-hârî, "Menâkıbü'l-enşâr", 19, "Edeb", 55, "Me-gâzi", 9; Müslim, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 71; Tirmizî, "Menâkıb", 26, 37; İbn Abdülber, *el-İst'âb*, II, 318; İbnü'l-Cevzî, *Telkîhu fuhûmi ehli'l-eşer* (nşr. Ali Hasan), Kahire 1975, s. 104; Kurtubî, *Tefsîr*, XVII, 307-309; Muhibbuddin et-Taberî, *er-Riyâzü'n-naẓire fî menâkıbi'l-âşere*, Beyrut 1405/1984, I, 17-70; Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâ* (Câdelhak), I, 34; a.e. (Beşşâr), I, 34; a.e., Berlin Ktp., nr. 9943, vr. 7^a; nr. 3140, vr. 2^b; a.e., Paris Ktp., nr. 2084, vr. 3^b; a.e., Millet Ktp., nr. 2500, vr. 3^b; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, II, 355; M. Tayyib Okıç, *Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler*, İstanbul 1959, s. 45; Talât Kocayigit, *Hadis İstihlâkı*, Ankara 1980, s. 54; Şehât Seyyid Zağlûl, *Abdullah b. Mes'ûd: eş-şahşiyye ve's-sîre*, Kahire 1406/1986, s. 102-103; A. J. Wensinck, "al-*âşara* al-Mubashshara", *EI²* (İng.), I, 693.

ABDULLAH AYDINLI — İSMAİL L. ÇAKAN

AŞHANE

(bk. İMARET).

ÂŞIK

(عاشق)

Kendisinin veya başkalarının şiirlerini
saz eşliğinde çalıp söyleyen ve
halk hikâyeleri anlatan
saz şairi.

Âşık kelimesi bu anlamıyla edebiyatımızda XV. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Ancak âşık hayat tarzı ve edebiyatı Osmanlılar'dan çok evvel başlamış, millî bir kaynağa ve köklü bir geleneğe dayanmaktaydı. Eski Türkler bu tarz şiir söyleme geleneğini İslâmiyet'in kabulünden sonra da devam ettirmişlerdir.

Din dışı şiirler söyleyen saz şairlerinin âşık ismini almaları ise XVII. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanmıştır. Âşık, daha önce kendilerini din dışı şiirler söyleyen saz şairlerinden ayırmak için tek-

Kastamonulu
Âşık
Yorgansız
Hakkı
Çavuş
(Süleyman
Şenel arşivi)